Folia Historiae Artium
Seria Nowa, t. 18: 2020 / PL ISSN 0071-6723

TADEUSZ ŁOPATKIEWICZ
Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie

# O NAJWCZEŚNIEJSZYM PORTRECIE WŁASNYM STANISŁAWA WYSPIAŃSKIEGO I MANKAMENTACH TAKIEJ IDENTYFIKACJI

Ekspozycję wystawy WYSPIAŃSKI w krakowskim Muzeum Narodowym[1], otwierał niepozorny rysunek wykonany ołówkiem na niewielkiej, pożółkłej dziś kartce papieru (il. 1). Stosowny podpis informował, iż jest to najwcześniejszy z serii kilkunastu autoportretów Stanisława Wyspiańskiego, narysowany przez artystę 17 lutego 1890 roku[2]. Portrety własne w *oeuvre* każdego malarza to dzieła szczególne, łączące w sobie maestrię warsztatu i uchwyconego podobieństwa fizjonomii z określonym – indywidualnym i bardzo osobistym – przedstawieniem się twórcy w sposób, w jaki widział samego siebie i chciał odbiorcy zaprezentować. Wyspiański rysował w sposób mistrzowski, niemal fotograficznie oddając szczegóły modela. Przełamując skromność, wspominał o tym w liście do Karola Maszkowskiego: „[…] pan Alfred Roemer […] wyraził się znowu że ja rysuję jakby przez «camerę obscurę»"[3].

I tak w istocie było, zatem patrząc na ów pierwszy portret własny Wyspiańskiego możemy być pewni wiernego oddania szczegółów sportretowanej twarzy, mając w tym autoportrecie wczesne i cenne źródło do biografii artysty. Z rysunku spoglądają na nas spokojne oczy, osadzone w lekko podłużnym owalu twarzy zwróconej w prawo, z włosami opadającymi na czoło i lewą skroń. Krótka szyja ginie w wysokim kołnierzu, którego krawędź zdobi najpewniej jakiś haft, zaznaczony na rysunku ściegiem schematycznych ósemek. Zgrabny nos i małe usta dopełniają tej chłopięcej fizjonomii. W partii włosów dostrzec można ponadto jakieś słabo widoczne zmiany kompozycyjne – być może pierwotnie głowę nakrywać miała czapka, której dolna krawędź, zaznaczona łukowatą linią, najbardziej czytelna jest ponad czołem? Ostatecznie ślady te pokryły na rysunku Wyspiańskiego gęste włosy z przedziałkiem i niewielkimi lokami nad lewym okiem modela.

Karta z rysunkiem[4], kiedyś należąca do zszytego introligatorsko brulionu szkicownika[5], zaopatrzona jest u dołu w datę dzienną sporządzenia portretu („dnia 17ego Lutego 1890 rp."). Ponad nią, wyraźnie później – bo ołówkiem o odmiennej twardości – artysta dodał jeszcze swoją sygnaturę („St. Wyspiański"). Stronę verso karty pokrywają rękopiśmienne notatki, wyliczenia, wtórnie zamalowany czarnym tuszem szkic rysunkowy a między tym data – „18ego Lutego 1890 rp" (il. 2).

Sportretowana twarz, o rysach jeśli nie dziecięcych, to właściwych co najwyżej młodzieńcowi, pozostaje w wyraźnej – choć do tej pory niedostrzeganej i niekomentowanej przez kogokolwiek – sprzeczności z wiekiem metrykalnym Wyspiańskiego, który w chwili rysowania tego portretu miał już ukończone 21 lat[6]. Trudno więc dać jednoznaczną odpowiedź, co zadecydowało w przeszłości

[1] Wystawa WYSPIAŃSKI, otwarta w 110. rocznicę śmierci artysty, czynna była w krakowskim Muzeum Narodowym od 28 listopada 2017 do 20 stycznia 2019 r.

[2] Rysunek ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie, nr inw. MNK III-r.a-4801 (MNK N.I.-301073).

[3] *List Stanisława Wyspiańskiego do Karola Maszkowskiego pisany w Krakowie 13 grudnia 1890 roku*, [w:] *Listy Stanisława Wyspiańskiego do Karola Maszkowskiego*, oprac. M. Rydlowa, Kraków 1997 (= *Stanisław Wyspiański – listy zebrane*, 3), s. 15.

[4] Wymiary karty wynoszą 20,5 × 16,2 cm.

[5] Karta ta najpewniej wchodziła w skład tzw. szkicownika Mariackiego z lat 1889–1891, pozostającego dziś w stanie daleko posuniętego zdekompletowania (własność Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. MNW Rys. Pol. 1842/1-76). Zob. T. Łopatkiewicz, *O książkach rysunkowych Stanisława Wyspiańskiego*, [w druku].

[6] Stanisław Wyspiański urodził się 15 stycznia 1869 r.

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons (CC BY-NC-ND 3.0 PL).

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK HEIDELBERG
https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/fha2020/0062
© Universitätsbibliothek Heidelberg
gefördert durch die DFG